

**GOUVERNEMENTS DE COMMUNAUTE ET DE REGION
GEMEENSCHAPS- EN GEWESTREGERINGEN
GEMEINSCHAFTS- UND REGIONALREGIERUNGEN**

VLAAMSE GEMEENSCHAP — COMMUNAUTE FLAMANDE

MINISTERIE VAN DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

[C - 99/35479]

Departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

**20 JANUARI 1999. — Omzendbrief Wel 99/01
betreffende de profilering van de comités voor bijzondere jeugdzorg (CBJ)**

Aan de voorzitters en de leden van de comités voor bijzondere jeugdzorg;

Aan de leidend consulente, de consulente en de administratieve personeelsleden bij de comités voor bijzondere jeugdzorg;

Geachte mevrouw,

Geachte heer,

Sinds geruime tijd verzoeken de CBJ's om schriftelijke richtlijnen voor hun opdracht. Dankzij die richtlijnen moeten de CBJ's zich eenvormiger kunnen profileren zodat cliënten en verwijzers beter weten wat ze kunnen verwachten.

De gecoördineerde decreten betreffende de bijzondere jeugdbijstand, het verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van het Kind en de beleidsprincipes (zoals het subsidiariteitsbeginsel) vormen de basis voor de profilering van de CBJ's.

Het is duidelijk dat de regionale context waarbinnen elk CBJ werkt divers is en uiteraard moet deze regionale context mee verrekend worden bij het concreet uittekenen van de werking. Dit doet geen afbreuk aan het belang van een duidelijke profilering van de CBJ's, als kader waarbinnen de werking zich kan ontwikkelen.

Het aangereikte kader is niettemin voorlopig. Het denken rond de Bijzondere Jeugdbijstand is volop in beweging. Ik verwijs hiervoor onder meer naar het debat dat momenteel in het Vlaams Parlement gevoerd wordt en naar de werkzaamheden van de bijzondere werkgroep die op mijn initiatief tot stand gekomen is.

Op federaal vlak werd het initiatief genomen tot het uitschrijven van een wetsontwerp met betrekking tot het jeugdsanctierecht.

Er kan dan ook verwacht worden dat er in de toekomst een aantal wijzigingen in de wetgeving zullen plaatsvinden. Uiteraard kan dit ook gevolgen hebben voor de opdracht en de werking van de CBJ's.

1. Profiel van de algemene preventie.

1.1 Decretale opdracht.

Artikel 4, 3° en 4°, van de gecoördineerde decreten inzake de bijzondere jeugdbijstand bepaalt de preventieve opdracht van de CBJ's als volgt :

« 3° de omstandigheden en toestanden die negatief inwerken op de fysieke integriteit, het psycho-sociaal welzijn en de ontplooiingskansen van minderjarigen, ter kennis te brengen van private organisaties en van de overheid, met het oog op initiatieven om deze toestanden en omstandigheden te voorkomen en te bestrijden;

4° in plaatselijk of regionaal verband met dergelijke initiatieven samen te werken, ze te ondersteunen, te bevorderen en desgevallend te coördineren. »

Naast de gecoördineerde decreten is ook de internationale regelgeving richtinggevend voor de algemeen preventieve opdracht van de CBJ's. Het betreft o.m. het Internationaal Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van de Mens, het Internationaal Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van het Kind en de Riyadh Guidelines van de Verenigde Naties.

1.2 Algemene doelstelling.

De preventieve werking van de CBJ's heeft als algemene doelstelling problematische opvoedingssituaties (POS) te voorkomen.

Uitsluitingsprocessen waarmee jonge mensen en hun gezinnen worden geconfronteerd dienen te worden omgebogen om hun welzijn te verhogen.

POS zijn dikwijls het gevolg van uitsluitingsprocessen. Mensen met minder maatschappelijke kansen komen vlugger in een problematische opvoedingssituatie terecht. De preventiewerking van de CBJ's moet deze uitsluitingsprocessen opsporen en signaleren. Daarnaast moet zij samen met anderen acties opzetten om deze uitsluitingsprocessen te voorkomen.

De preventieve werking van de CBJ's is niet rechtstreeks gericht op de jongeren maar op intermediairen en beleidsverantwoordelijken.

1.3 Plaats in het preventielandschap.

De CBJ's stellen zich eveneens tot doel om samen met andere actoren binnen het preventielandschap welzijn te genereren door structurele veranderingen te realiseren.

Ingrijpen op maatschappelijke structuren is geen gemakkelijke opdracht. De preventie moet in elke welzijnssector worden ontwikkeld. Preventie wordt pas effectief als ze ingebed is in een inclusief beleid waarin de verschillende partners een bijdrage leveren, elk vanuit hun opdracht, ervaring en deskundigheid.

Samenwerking in het veld en over de grenzen van de sectoren heen is dan ook cruciaal. Daarom moet worden geïnvesteerd in contacten, overlegmomenten en samenwerkingsverbanden met een uiteenlopende groep preventiepartners.

De CBJ's zijn goed geplaatst om dergelijke netwerken te ontwikkelen.

1.4 Kenmerken van de preventieve werking.

Binnen voornoemd geheel nemen de CBJ's een specifieke plaats in. Via hun algemeen preventieve werking komen de CBJ's op voor de rechten en de belangen van jonge mensen.

1.4.1 Kinderrechten.

De CBJ's dienen mede pleitbezorger te zijn van de kinderrechten.

Het verdrag inzake de Rechten van het Kind vraagt aandacht voor de mening en de beleving van jonge mensen, voor een respectvolle omgang met jonge mensen, alsook voor hun participatie en aanwezigheid op de beleidsniveaus.

Preventie houdt in dat men een bijdrage levert om de kennis over jonge mensen in problematische opvoedingssituaties ter beschikking te stellen van alle beleidsniveaus. Die gegevens vormen tevens de basis voor de projectkeuze en -planning van het CBJ.

Beleidsverantwoordelijken dienen te worden gesensibiliseerd voor de rechten van het kind. Mensenrechteneducatie en kinderrechteneducatie vormen de motor om het gebrek aan respect in de benadering van jonge mensen en de uitsluitingsprocessen waarmee ze worden geconfronteerd om te buigen.

Verder dient te worden gestimuleerd dat jonge mensen in problematische opvoedingssituaties actief kunnen participeren aan de maatschappij. Deze participatie moet bewerkstelligen dat hun uitsluiting als sociale groep langzaam maar zeker doorbroken wordt.

1.4.2 Structureel.

Een structuurgerichte actie streeft verandering na op het niveau van de organisatie of de samenleving (1). Het gaat om een preventie die veeleer maatschappijveranderend is dan gedragsveranderend. Het is in die zin dat de tekst van artikel 4, 3° van de gecoördineerde decreten inzake de bijzondere jeugdbijstand (zie hoger) dient te worden begrepen.

1.4.3 Radicaal.

Preventie gaat terug naar de oorsprong van de problematiek en verbetert de structurele positie van jonge mensen in de samenleving.

Men wil niet alleen voorkomen dat een probleem erger wordt, maar ook voorkomen dat het probleem zich in de toekomst nog in dezelfde mate of voor dezelfde bevolkingsgroepen stelt (2).

1.4.4 Offensief.

Bij een defensieve aanpak ligt de klemtoon op het indijken van het probleem. Dikwijls gaat het hier om symptoombestrijding : niet de oorzaken maar de verschijningsvorm wordt aangepakt. In een offensieve optiek wil men teruggaan naar de oorsprong, de wortel van de problematiek (3).

Het gaat hier om preventie die inspeelt op positieve tendensen en kenmerken in de samenleving en bij de jongeren. Bij een defensieve preventie worden de gedragsalternatieven van de jongeren, veelal via verbodsbepalingen, ingeperkt.

1.5 Effectmetingen.

De preventieve inspanningen van de diverse sectoren moeten tenslotte voelbaar en meetbaar zijn bij jonge mensen in problematische opvoedingssituaties. Tijdens de evaluatiemomenten moeten de CBJ's vooral oog hebben voor de effecten bij die groep. De algemene preventie van de CBJ's dient daarom bijzondere aandacht te besteden aan het ontwikkelen van effectmetingen.

2. Profiel van de individuele hulpverlening.

2.1. Beleidsprincipes.

2.1.1 Respect voor kinderrechten.

Het verdrag inzake de Rechten van het Kind is de uitdrukking van een visie op kinderen. Die visie gaat uit van de erkenning dat kinderen mensen zijn, zij het mensen-in-de-groei, niet mensen-in-wording. Hun rechten moeten ernstig worden genomen.

Ook voor de individuele hulpverlening is voornoemd verdrag essentieel.

2.1.2 Cliëntgerichtheid.

Cliëntgerichtheid omvat veel meer dan cliëntvriendelijkheid en een goede communicatie met de cliënt.

Binnen de hulpverlening van de bijzondere jeugdbijstand staat het belang van het kind centraal. De hulpverleners luisteren naar de cliënten. Ze trachten zich in hun denkwereld in te leven. Cliënten zijn : kinderen en ouders. Beide zijn volwaardige partners in de hulpverlening.

In de gecoördineerde decreten inzake de bijzondere jeugdbijstand wordt principieel het recht erkend van minderjarigen om te participeren aan de oplossing van problemen die hen rechtstreeks raken. Zij worden niet als onmondig beschouwd, maar als personen die in de mate van het mogelijke mee verantwoordelijkheid dragen :

« In de gevallen waarin de hulpverlening de persoonlijke vrijheid van de minderjarige raakt, kan de hulpverleningsaanvraag enkel ingewilligd worden en kan een hulpverleningsaanbod enkel uitgevoerd worden met de instemming van de minderjarige wanneer deze de leeftijd van veertien jaar heeft bereikt, of nadat de minderjarige werd gehoord wanneer hij jonger is dan veertien jaar. » (artikel 9, § 2, 4° GD).

Daarnaast worden ook de rechten van de ouders benadrukt :

« In alle gevallen waarin de hulpverlening de rechten raakt van diegenen die over de minderjarige het ouderlijk gezag uitoefenen of hem onder hun bewaring hebben, kan een hulpverleningsaanvraag enkel ingewilligd worden en kan een hulpverleningsaanbod enkel uitgevoerd worden, met hun instemming. » (artikel 9, §2, 3° GD).

Binnen het hulpverleningsproces dient bijzondere aandacht te worden besteed aan het versterken van de positie van de cliënt. De consulent is verantwoordelijk voor het informeren van de cliënt, voor het betrekken van de cliënt bij beslissingen en, indien dat nodig is, voor het onderhandelen met de cliënt over de hulpvraag en het mogelijke hulpaanbod.

Het is belangrijk dat de zorg niet wordt aangeboden over de hoofden van de betrokkenen heen. De consulent ziet erop toe dat de jongere en zijn gezin invloed hebben op wat er gebeurt. Het CBJ waakt er met andere woorden over dat het hulpaanbod zoveel mogelijk aansluit bij de hulpvraag van de cliënt. De hulpverlening dient m.a.w. vraaggericht te zijn.

Clïëntgericht werken impliceert dat ouders en jongeren door het CBJ worden betrokken in het gehele hulpverleningsproces, dat ze als volwaardige partners worden erkend en dat de nog aanwezige draagkracht en inzet worden benoemd. De meningen van de cliënten worden in de verslagen vermeld en de hulpverlening moet bijdragen tot het oplossen van problemen zoals geformuleerd door de minderjarige en zijn of haar gezin en dit met respect voor de integriteit van alle betrokkenen en de rechten van derden.

Mogelijke onwil, ongemotiveerdheid en onaanspreekbaarheid zijn vaak manieren waarop ouders of jongeren tot uiting brengen dat ze zich niet begrepen of gerespecteerd voelen. Begrip opbrengen voor hun situatie vormt dan ook de basis van alle contacten met hen. Als ze vanuit deze visie worden verwezen naar een CBJ, is de kans dat de hulpverlening slaagt, veel groter.

Het is tevens vanuit die visie dat, als de hulpverlening vastloopt, het CBJ wil meestappen in een bemiddeling. Jongeren en ouders worden gestimuleerd om zelf te participeren aan de oplossing van hun problemen, waardoor de hulpverlening opnieuw kansen krijgt.

Clïëntgericht werken houdt eveneens in dat de cliënt geïnformeerd wordt over het engagement dat hij aangaat wanneer hij zijn instemming betuigt met de voorgenomen hulpverlening. Deze hulpverlening is immers niet vrijblijvend. De opportuniteit van het continueren, opschorten of stopzetten van de hulp zal in eerste instantie afgewogen worden aan het belang van het kind.

2.1.3. Subsidiariteit.

Volgens het beginsel van de subsidiariteit moet de voorkeur worden gegeven aan een tussenkomst die het minst ingrijpt in de persoonlijke levenssfeer van de betrokkenen, tenminste voorzover het effect gelijk is.

Het subsidiariteitsprincipe wijst op het aanvullende karakter van de bijzondere jeugdbijstand. De bijzondere jeugdbijstand stelt zich aanvullend op ten aanzien van eerstelijnsdiensten die het gepaste hulpaanbod kunnen bieden. Niet ieder ernstig probleem hoeft immers te leiden tot acties van « bijzondere diensten ». De hulpverlening of de zorgverstrekking die onder meer door de school, het centrum voor leerlingenbegeleiding (C.L.B.), de huisarts, het algemeen welzijnswerk en de geestelijke gezondheidszorg wordt verleend, hoeft niet door de bijzondere jeugdbijstand te worden opgenomen. Gelukkig wordt nog veel door de mantelzorg opgelost.

Het subsidiariteitsprincipe betekent ook dat voorrang verleend wordt aan de vrijwillig onderhandelde en aanvaarde hulpverlening boven gedwongen maatregelen.

Verder betekent het bijvoorbeeld dat ambulante begeleiding in het milieu van de betrokken jongere, te verkiezen is boven residentiële hulpverlening. Als wordt voorgesteld dat de jongere niet langer in zijn milieu kan vertoeven, moet uit de gegevens blijken dat de pedagogische draagkracht van het milieu onvoldoende waarborgen biedt voor het behoud van de jongere.

Het principe van subsidiariteit wordt nog geaccentueerd door het beginsel dat de rechtstreeks betrokkenen worden gestimuleerd om zelf een bijdrage te leveren aan de oplossing van de POS.

2.1.4 Gezinsgerichtheid.

De bijstand en hulp die de CBJ's organiseren zijn niet uitsluitend gericht op de individuele jongere, maar op de hele context waarbinnen hij/zij leeft. Het gezin, als natuurlijk leefmilieu van de jongere, neemt hier een belangrijke plaats in.

Het gezin staat echter niet alleen en leeft in een ruimere maatschappelijke context. Ouders doen een beroep op hun familie, buurt, kinderopvang, de school, het verenigingsleven en algemene welzijnsdiensten. De tussenkomst van het CBJ is dan ook gericht op het behoud van de jongere in zijn natuurlijk leefmilieu of op de terugkeer naar dat milieu.

Voor de CBJ's blijven de ouders belangrijke partners in het opvoedingsproces. Voor de ouders is de ontwikkeling van hun kinderen een belangrijk doel. De meeste ouders zijn zich daarvan bewust of zijn daarop aan te spreken. Dat geloof in de bereidheid en de aanspreekbaarheid van ouders staat voorop. Hun inspanningen moeten worden erkend en gewaardeerd.

De CBJ's moeten er ook over waken dat ze tussenbeide komen bij het oplossen van de POS. Armoede op zich is geen synoniem van POS. Zodoende kan armoede alleen nooit aanleiding zijn tot tussenkomst van de bijzondere jeugdbijstand.

2.2 Het begrip problematische opvoedingssituatie.

Het begrip « problematische opvoedingssituatie » vormt de basis bij de beoordeling of een jongere door een CBJ kan worden geholpen. De hulpvragen worden kritisch vanuit dit begrip bekeken. Men vraagt zich af of de betrokkenen de opvoedingssituatie als problematisch beleven. De hele gezins- en maatschappelijke context wordt bij deze evaluatie betrokken. Hierbij heeft men niet alleen een bijzondere aandacht voor de draaglast maar ook voor de draagkracht en de groeiomlijkheden van het gezin.

Ter Horst (4) definieert de POS als : « deze door de betrokkenen als nagenoeg perspectiefloos ervaren opvoedingssituatie, waar men zonder deskundige hulp van buitenaf niet in slaagt het geheel zodanig te veranderen dat het weer perspectief biedt. »

Of een probleemsituatie effectief als problematisch wordt beschouwd, hangt af van het volume van de problematiek. De verschillende dimensies die dat volume (5) bepalen, kunnen aan de hand van de onderstaande parameters worden omschreven.

Breedte : hoeveelheid deelproblemen of problematische aspecten van de opvoedingssituatie. Men spreekt in dit verband van « multiprobleemgezinnen ». Het gaat hier om tal van probleemgebieden die zich manifesteren op het vlak van de gezinsstructuur, de ouder-kindrelatie, de relatie tussen de ouders, de schoolse evolutie, de maatschappelijke integratie, de pedagogische bekwaamheid, de economische draagkracht, de persoonlijkheidsontwikkeling, de materiële omstandigheden enz.

Hoogte : de ernst of het specifieke karakter van sommige probleemaspecten. Dit kan tot uiting komen bij ernstige ontwikkelingsmoeilijkheden van kinderen. Het houdt ook verband met het « conflictgehalte » van de opvoedingssituatie. De betrokken personen kunnen onderling in conflict komen (relationeel conflict), maar ze kunnen ook botsen met de omgeving en de algemeen gangbare waarden (normatief conflict).

Lengte : de duurzaamheid of het chronische karakter van de problematische opvoedingssituatie. Dit heeft dikwijls te maken met het ontoereikend effect van de mantelzorg of met een falende hulpverlening.

Kousemaker (6) ontwerpt een bruikbare indeling waarbij opvoedingsvragen en opvoedingsproblemen naar zwaarte worden onderscheiden :

« 1. de gewone opvoedingssituatie.

Daarin komt het wel eens voor dat een opvoeder met vragen of problemen zit maar deze zijn over het algemeen op een bevredigende manier op te lossen. Ouders voelen zich bekwaam als opvoeder. Dat neemt niet weg dat men van tijd tot tijd behoefte heeft aan informatie of steun. Die zoekt men in eerste instantie binnen het eigen netwerk van vrienden en familie. Men doet echter steeds vaker beroep op welzijnsdiensten.

2. de opvoedingsspanning.

Wanneer de opvoedingsproblemen niet meer zo eenvoudig hanteerbaar zijn ontstaat een situatie van opvoedingsspanning. Ouders ervaren hun opvoedingshandelen als minder effectief. Ze gaan op zoek naar alternatieven en vragen anderen om raad om de situatie het hoofd te kunnen bieden.

Vaak heeft men al het een en ander geprobeerd zonder dat dit heeft geholpen. Ouders voelen zich onzeker en schuldig en de behoefte aan steun en advies neemt toe. Ondersteuning uit de eigen omgeving is niet altijd meer voldoende.

3. de opvoedingscrisis.

Wanneer de spanning verder oploopt kan de situatie escaleren. Er is dan sprake van een crisis in de opvoeding. Ouders zijn min of meer wanhopig en kunnen de situatie niet meer aan. Men gaat steeds meer zijn toevlucht nemen tot ad hoc oplossingen en noodgrepen (bijvoorbeeld slaan uit onmacht). Het gevoel van incompetentie neemt toe. Men beleeft geen plezier meer aan het ouder zijn en men voelt zich ambivalent ten opzichte van het kind. Een crisis kan ontstaan door een probleem dat van buitenaf komt, door een stressvolle gebeurtenis die het gezinsevenwicht verstoort. Dikwijls komt men zo een crisis weer zelf te boven. Soms is daar steun van anderen bij nodig.

4. de problematische opvoedingssituatie of opvoedingsnood.

Er is sprake van complexe problemen die al over een langere periode bestaan. Opvoeden is een bron van teleurstellingen en verdriet geworden. »

POS zijn dus situaties waarin de fysieke integriteit, de affectieve, morele, intellectuele of sociale ontplooiingskansen van minderjarigen in het gedrang komen door bijzondere gebeurtenissen, relationele conflicten of door omstandigheden waarin ze leven (art. 2, a) GD). Om opnieuw perspectieven te bieden voor de betrokkenen wordt het hulpaanbod van de diverse welzijnssectoren als ontoereikend ervaren.

De CBJ's dienen zich te richten op deze POS. De bijzondere jeugdbijstand moet erover waken dat haar kwalitatief en intensief hulpaanbod ten goede komt van jongeren die zich in de meest precaire situaties bevinden, meer bepaald de maatschappelijk kwetsbare jongeren.

2.3. Hulpverleningsfuncties.

De profilering van de CBJ's kan nog worden verduidelijkt vanuit een beschrijving van de onderscheiden hulpverleningsfuncties, waarbij telkens aangegeven wordt of ze al dan niet door de CBJ's dienen te worden opgenomen.

2.3.1 Informatie en advies.

Bij informatie en advies gaat het er vaak om dat de cliënt wegwijs wordt gemaakt in een complex geheel van regels en organisaties. Deze informatieverstrekking is laagdrempelig en behoort in wezen tot de taak van de eerstelijnszorg.

2.3.2. Begeleiding en doorverwijzing.

Soms zijn informatie en advies niet voldoende. Dan moet beroep worden gedaan op een hulpaanbod dat gericht is op het methodisch oplossen van de probleemsituatie.

Het toeval mag echter niet bepalen door wie een minderjarige zal worden geholpen. Meldingen over de bedreigde ontwikkeling van kinderen dienen in eerste instantie te worden opgevangen door de eerstelijnszorg. Dat vraagt van die diensten een bereidheid om in te gaan op meldingen van derden. De CBJ's kunnen hierin een ondersteunende rol spelen, in die zin dat ze hun deskundigheid ter beschikking stellen van die diensten. Netwerkoeverleg is daarbij een belangrijk instrument.

Het CBJ profileert zich niet als een dienst waar allerlei problemen (bv. van huis weglopen) worden opgevangen. Het >subsidiare' karakter van de bijzondere jeugdbijstand dient nogmaals te worden benadrukt. Alleen als vermoed wordt dat het om een POS gaat en de begeleidende dienst, samen met de cliënt, tot het besluit komt dat ondersteuning vanuit de bijzondere jeugdbijstand noodzakelijk is, kan de cliënt worden gevraagd contact te nemen met het CBJ.

Gezien het vrijwillige karakter van het hulpaanbod is het essentieel dat de betrokkene ertoe aangespoord wordt zelf contact op te nemen met het CBJ. De begeleidende dienst bezorgt aan het CBJ, in overleg met de cliënt, de nodige informatie waarin de problematiek en de al geboden begeleiding worden beschreven.

Ook politiediensten en magistraten kunnen telkens als ze vermoeden dat het om een POS gaat, de betrokkenen adviseren en hen ertoe aansporen contact op te nemen met het CBJ. Het CBJ mag niet worden ingezet voor die situaties waarin de betrokkenen afdoende kunnen worden geholpen in de andere welzijnssectoren. Een jongere die wegloopt (die toevallig bij een politiedienst terecht komt) hoeft daarom nog niet door het CBJ te worden opgevangen.

Op basis van de gesprekken met de cliënt en de gegevens van de verwijzende dienst bepaalt het CBJ of het om een POS gaat en of het opportuun is dat de bijzondere jeugdbijstand tussenbeide komt.

Als blijkt dat een eerste- en tweedelijnsaanbod in de regio niet of onvoldoende gegarandeerd wordt heeft het CBJ, o.m. via haar jaarverslag, een signaalfunctie naar het beleid.

2.3.3. Caseonderzoek.

Screening, diagnose, indicatiestelling en toewijzing vormen samen het caseonderzoek bij POS.

Screening omvat een eerste probleemverkenning van de POS. Tijdens de aanmelding wordt samen met de cliënt een beeld gevormd van de probleemsituatie. Er wordt eventueel besloten dat kan worden volstaan met hulpverlening buiten de bijzondere jeugdbijstand.

Bij screening worden zoveel mogelijk relevante gegevens verzameld en tracht men tot een profiel te komen van de minderjarige zelf, zijn gezin, zijn school en/of werksituatie en zijn bredere sociale omgeving. Er wordt op die manier getracht tot een eerste omschrijving te komen van de POS.

Een goede screening is van cruciaal belang. Het is een essentiële voorwaarde voor een effectieve en efficiënte diagnose, indicatiestelling en toewijzing. Het hanteren van een gestandaardiseerd screeningsinstrument is daarbij aangewezen.

Door de diagnose tracht men samen met de cliënt tot een precies beeld van de POS te komen. Het gaat hier om een beschrijvend en besluitend rapport waarin de hulpvraag, de problematieken (draaglast) en de aangrijpingspunten (draagkracht) voor een mogelijke oplossing in een zinvol verband worden gebracht.

Het CBJ ontwikkelt die diagnose mede op basis van de onderzoeksresultaten die andere betrokken welzijnsdiensten hebben geformuleerd. Bij verwijzing naar een CBJ wordt van die diensten dus verwacht dat ze hun bevindingen, alsook de al ondernomen activiteiten en de effecten ervan duidelijk formuleren.

Een kwaliteitsvolle diagnostiek is de meest adequate manier om tot een goede beslissing te komen. Het CBJ dient de nodige tijd te nemen en te krijgen voor een grondige diagnose en respect te hebben voor het ritme van de cliënt. Om die redenen kunnen verwijzende diensten niet altijd onmiddellijk een beslissing tot hulpverlening verwachten.

De diagnose vormt de basis voor het opstellen van een hulpverleningsprogramma, waarin de algemene doelstellingen van de hulpverlening worden vastgelegd.

Indicatiestelling legt het verband tussen de zorgvraag en het zorgaanbod. Op basis van de verzamelde en geïnterpreteerde diagnostische gegevens wordt op een onafhankelijke en geobjectiverde wijze vastgesteld welk hulpaanbod van de bijzondere jeugdbijstand geëigend is, rekening houdend met de aard, de inhoud, de omvang en het dringend karakter van de zorgvraag.

In die fase wordt abstractie gemaakt van het bestaande aanbod. Wel worden de verschillende mogelijkheden in volgorde van wenselijkheid aangegeven.

De indicatiestelling formuleert in de eerste plaats een advies over hoe de problemen het best kunnen worden aangepakt.

De loskoppeling van geïndiceerde en toegewezen hulp maakt het mogelijk na te gaan welk hulpaanbod onvoldoende aanwezig is. De kloof tussen beide is een signaal voor het beleid om het hulpaanbod beter af te stemmen op de hulpvragen.

Alleen bij de toewijzing wordt nagegaan of de voorgestelde hulp ook werkelijk kan worden uitgevoerd. Hier komt de koppeling tot stand tussen geïndiceerde hulp en concreet uit te voeren hulp.

In deze fase wordt nagegaan of de geïndiceerde hulp ook werkelijk aanvaardbaar is voor de betrokkenen en gebeurt de onderhandeling met de voorziening.

De CBJ's staan borg voor een kwalitatieve formulering van voornoemde functies.

Zowel voor de diagnose, als voor de indicatiestelling kan het CBJ zich laten adviseren en ondersteunen. De voorzieningen voor onthaal-, oriëntatie- en observatie, alsook het overleg en de samenwerking met andere welzijnsdiensten en disciplines, zijn voor de CBJ's belangrijke instrumenten.

De mate waarin binnen het netwerkoverleg en binnen het overleg met de cliënt overeenstemming wordt bereikt over de diagnose en de indicatiestelling die het CBJ heeft geformuleerd, bepaalt mede de effectiviteit van de hulpverlening.

Op advies van de sociale dienst beslist het bureau over de toewijzing.

Daarna is er sprake van casemanagement door de sociale dienst bij het CBJ.

2.3.4. Casemanagement.

Nadat een beslissing inzake vrijwillige hulpverlening werd genomen hebben de consultants een belangrijke taak te vervullen als casemanager. Ze sturen het verloop van de hulpverlening zodat het effectief en efficiënt verloopt en maximaal wordt gedragen door de cliënt.

De consultant die met het dossier is belast, zorgt voor de aanmelding bij de voorziening en bezorgt deze onverwijld alle nuttige gegevens die voor de hulpuitvoering van belang zijn. Deze consultant licht de verstrekte gegevens evenals het hulpverleningsprogramma mondeling toe. Hij/zij volgt de hulpverlening aan de minderjarige en het gezin op, o.a. door bezoeken en evolutieverslagen. Hij/zij formuleert eventuele voorstellen aan het bureau om hulpverlening te verlengen of te wijzigen.

Voor de cliënt is de betrokken consultant een vertrouwenspersoon en een eerste aanspreekpunt. De betrokken consultant is de vertegenwoordiger van en de verbindingschakel tussen de cliënt, de voorziening en het CBJ.

2.4. Plaats van het CBJ binnen de hulpverlening

De bijzondere jeugdbijstand is geen eiland. Ze functioneert binnen een geheel van welzijnsvoorzieningen. Of deze voorzieningen al hulp hebben aangeboden en of die hulpverlening effectief is geweest, is een belangrijk criterium voor het CBJ om al dan niet hulpverlening te organiseren binnen de bijzondere jeugdbijstand.

Als hulpverlening noodzakelijk is, maar niet op vrijwillige basis kan worden georganiseerd, kunnen de CBJ's een beroep doen op de bemiddelingscommissies. Die zijn ertoe gehouden de vrijwillige hulpverlening maximale kansen te geven.

Soms dient het CBJ zonder vrijwillige medewerking op te komen voor de jongere en zijn rechten. Het CBJ moet in die situaties, in het belang van de jongere, onmiddellijk een beroep doen op de bemiddelingscommissie.

Het is de bemiddelingscommissie die beslist of een POS al dan niet aan het parket wordt gemeld.

Artikel 4, 2° van de gecoördineerde decreten bepaalt wel dat de CBJ's aan de magistraten die met jeugdzaken zijn belast, waarborgen moeten verlenen dat bijstand en hulp werkelijk zullen worden aangeboden. Uiteraard gaat het hier uitsluitend om vragen met betrekking tot POS. Die meldingen wijzigen niets aan het vrijwillige karakter van het CBJ.

Ten aanzien van de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand heeft het CBJ de rol van, verwijzende instantie'. Het CBJ bepaalt, samen met alle betrokkenen, de doelstellingen en de termijnen van de hulpverlening. Het comité volgt de realisatie van de doelstellingen in het gehele hulpverleningsproces, bewaakt de beleidsprincipes en garandeert de nodige continuïteit. Dialoog met de voorzieningen en het formuleren van wederzijdse feedback zijn hierbij belangrijke principes.

2.5. Kenmerken van de vrijwillige hulpverlening binnen de bijzondere jeugdbijstand.

1. Het vrijwillig aanvaarde karakter van de hulpverlening dat de CBJ's bieden, is essentieel. De ouders en de jongeren dienen zich blijvend akkoord te verklaren met de hulpverlening. Ze is gebaseerd op een welgemeende bezorgdheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van de jongeren en hun opvoedingsmilieu. Het bespreekbaar maken van die bezorgdheid en maatschappelijke verantwoordelijkheid sluit aan bij de beleidsprincipes.

2. Een tweede kenmerk van de hulpverlening door de CBJ's is het noodzakelijke karakter ervan. Dit houdt in dat de betrokkenen er zonder de zorg van de bijzondere jeugdbijstand niet in zouden slagen de problemen op te lossen.

3. Een derde kenmerk van de vrijwillige hulpverlening is het aanklappende karakter. Het CBJ stelt zich tot doel in POS een aanvaarde hulpverlening op te zetten. Als de betrokkenen de hulpverlening niet onmiddellijk aanvaarden, kan via motiverende gesprekken, getracht worden een akkoord te bereiken. Er wordt dan gezocht naar de oorzaken van de communicatiestoornissen en vanuit een positieve houding worden steeds opnieuw kansen tot gesprek geboden.

4. Een vierde facet is het aanvullende karakter van de vrijwillige hulpverlening door het CBJ ten aanzien van andere welzijnsdiensten. Dat aanvullende karakter wordt geaccentueerd door de plaats van het CBJ binnen de hulpverlening. Het feit dat de CBJ's zelf geen begeleidingen opnemen, verscherpt dat aspect nog.

5. De CBJ's vervullen tenslotte een maatschappelijke opdracht. Ze treden op als een bepaald kind onrecht wordt aangedaan. Het blijft een uitdaging voor elk CBJ om deze maatschappelijke opdracht te realiseren zonder afbreuk te doen aan de beleidsprincipes zoals het vrijwillige karakter van de hulpverlening, de subsidiariteit, de gezinsgerichtheid en de participatie.

3. Besluit.

Als verwijzende instantie vervullen de CBJ's de rol van de toegangspoort naar de voorzieningen van de bijzondere jeugdbijstand. Met betrekking tot deze rol hebben de CBJ's, samen met de jeugdrechtbanken, een monopoliepositie. Gezien het bijzondere karakter van het aanbod is zo'n toegangspoort noodzakelijk en verantwoord. Het is inherent aan deze rol en positie dat niet iedereen het altijd eens zal zijn met de beslissingen. Dat mag echter samenwerking niet in de weg staan.

De werking van de CBJ's is immers ondenkbaar zonder een intensief contact met collega's welzijnswerkers, zowel binnen als buiten de bijzondere jeugdbijstand. De noodzaak tot afstemming van de werking en de te ondernemen acties veronderstelt dat men een voortdurend gesprek onderhoudt en zich duidelijk profileert.

Zodoende kan profilering geen statisch gegeven zijn. Het is een proces waarbij af en toe keuzes moeten worden gemaakt. Deze momentopnamen zijn broodnodig. Jongeren en hun gezinnen hebben immers behoefte aan duidelijkheid.

Profileren moet ons de kans geven cliënten in samenwerking met onze partners beter en efficiënter te helpen. De CBJ's verwachten op dat vlak veel van de samenwerking met de andere welzijnsdiensten en willen in deze samenwerking blijvend investeren.

In afwachting dat de discussie ten gronde omtrent de bijzondere jeugdbijstand afgesloten wordt met een aangepaste of vernieuwde regelgeving hoop ik dat deze omzendbrief een stimulans voor dit profileringsproces betekent.

Vlaams minister van Cultuur, Gezin en Welzijn,
L. Martens.

Nota's

- (1) Vettenburg, N, Welzijnszorg en onderwijs, deel 1, OGJC.
- (2) Vettenburg, N, Welzijnszorg en onderwijs, deel 1, OGJC.
- (3) Vettenburg, N, Welzijnszorg en onderwijs, deel 1, OGJC.
- (4) Ter Horst, W., Algemene orthopedagogiek, Proeve van een theorie-concept, I. H. Kok, Kampen, 1980, blz. 192.
- (5) Rispens, I., Over het problematische van het begrip problematische opvoedings situatie, TOKK, 1989, blz. 411-427.
- (6) Kousemaker, Onderzoek pedagogische preventie in de jeugdgezondheidszorg van 0 tot 4 jaar, 1987.